

літо. У вересні цього ж року Костянтин Ушинський повертається на Чернігівщину до сім'ї на хутір Богданку [1, с. 367].

Поховано видатного українського педагога Костянтина Ушинського було у святому місці, некрополі Видубицького чоловічого монастиря під старезним каштаном. На могилі було встановлено мармурову плиту, з епітафією видатного українського поета-академіка, педагога та громадського діяча Павла Тичини: «Він жадав народу волі, Працював для Батьківщини, Душу розумів дитини, Школу добував з безодні, Став безсмертним він сьогодні».

ЛІТЕРАТУРА

1. Шендеровський В.А. «Ні, я українець!» — Костянтин Ушинський. Нехай не гасне світ науки. Книга перша. Київ: ВД «Простір», 2009. 416.
2. Сухомлинська О.В. Ушинський Костянтин Дмитрович. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. XX століття / за ред. О.В. Сухомлинської. Київ. Либідь, 2005. С. 284–292.
3. Ушинский, Константин Дмитриевич. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп. т.). СПб., 1890–1907.
4. Проніков О.К. «Історія педагогіки». Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ денної, заочної та дистанційної форм навчання. Київ, Слово. Київ, 2015. 434 С.

КОСТЯНТИН ДМИТРОВИЧ УШИНСЬКИЙ (1823/1824–1870/1871)

В УКРАЇНСЬКІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ: ВШАНУВАННЯ, ДИСКУРС І НОВЕ ПРОЧИТАННЯ

Березівська Л.Д.,

*доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор
ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського
ORCID ID: 0000-0002-5068-5234*

Відзначення річниць ювілеїв видатних осіб є важливим складником державної політики національної пам'яті, що сприяє консолідації українського суспільства, особливо нині, під час російсько-української війни. До таких знакових для України особистостей належить Костянтин Дмитрович Ушинський (18.02

або 19.02 (02.03 або 03.03).1823 (за іншими даними — 1824)) — видатний педагог, засновник наукової педагогіки й народної школи, автор праць із теорії та історії педагогіки, підручників для початкового навчання. Як відомо, педагогічній діяльності Костянтин Дмитрович присвятив 15 років, з них практичній — 7, теоретичній — 8. Він прийшов у педагогіку як уже сформований соціальний мислитель, учений-енциклопедист, громадський діяч. І саме завдяки цьому він змінив педагогічне середовище [1]. **Розмірковуючи над науковими здобутками К. Ушинського, назвемо лише найголовніші з них:** уперше поєднав у педагогіці досягнення різних наук, здійснивши педагогічний синтез знань про людину; обґрунтував ідею народності виховання; розробив основи початкового навчання; визначив підходи до формування змісту загальної освіти; накреслив широку програму освітніх реформ [2] тощо.

Доробок ученого посів вагоме місце у вітчизняному та світовому освітньо-науковому просторі. Праці К. Ушинського до 1917 р. неодноразово перевидавали. За радянських часів найбільш повними зібранням українською мовою став шеститомник (крім Т. 3 російською мовою) (1952–1955), виданий понад 70 років тому. Його твори або уривки з них неодмінно входять до хрестоматій з історії педагогіки. Оповідання і казки перекладено різними мовами світу. Проте, як повідомляють дослідники, багато його творів утрачено або вони стали частиною приватних колекцій, а з виданих за радянських часів вилучено деякі фрагменти, особливо ті, де йдеться про місце і значення релігійного виховання дітей та молоді. А видавали, цитували й пропагували ідеї, які відповідали радянським принципам виховання.

Інформацію про К. Ушинського представлено у зарубіжній гуманітаристиці, про що свідчать електронні ресурси: Універсальної литовської енциклопедії (<https://tinyurl.com/yc4fz9f7>), Литовської універсальної системи музеїв (<https://tinyurl.com/2zzsy78t>), Німецької національної бібліотеки (<https://tinyurl.com/49vsv3we>), Національної бібліотеки Ізраїлю (<https://tinyurl.com/2kkh6wse>), Національної бібліотеки Чеської республіки (<https://tinyurl.com/2tx9ut64>), Королівської бібліотеки Швеції (<https://tinyurl.com/5xh2fxph>) та ін. На жаль, у цих ресурсах К. Ушинський згадується як російський педагог, у найкращому випадку як російський педагог українського походження.

Українська гуманітаристика завжди вважала К. Ушинського насамперед українським педагогом, а його доробок — надбанням вітчизняної педагогічної думки. Однак протягом багатьох років тривають дискусії щодо належності вченого до українського освітньо-наукового простору. Це пов'язано з невизначеністю дати та місця його народження (с. Богданка на Новгород-Сіверщині в Чернігівській губернії чи м. Тула в рф). Українські дослідники переконливо доводять факт народження педагога саме на українських землях.

К. Ушинський писав свої праці лише російською мовою. Проте він увиходить до когорти педагогів України, з якою був кровно й духовно поєднаний із раннього дитинства — від матері Л. Гусак-Капніст (походила з відомої української родини), яка опікувалася його початковою освітою та вихованням, і до закінчення Новгород-Сіверської гімназії (1840), де здобув середню освіту. Незважаючи на те, що подальший професійний шлях Костянтина Дмитровича був пов'язаний із росією, Швейцарією, майже половину свого життя вчений прожив в Україні, добре знав українську мову та її діалектичні форми, добивався відкриття українських шкіл. У своїх приватних листах називав Київ своєю Батьківщиною і заповідав нащадкам поховати його на схилах Дніпра у Видубицькому монастирі, і вони виконали бажання батька [3].

В Україні гідно вшановують пам'ять видатного педагога: його ім'я присвоєно закладам освіти, на його честь названо вулиці та сквери. Медаллю Національної академії педагогічних наук України «Ушинський К. Д.» відзначають педагогічних, наукових, науково-педагогічних працівників. До 185-річчя від дня народження К. Ушинського науковці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготували біобібліографічний покажчик (2010), який узагальнив праці педагога і видання про його життя і творчість [3]. На веб-порталі установи представлено сторінку «Костянтин Дмитрович Ушинський» як складник електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» (<http://surl.li/ebweo>). Науковці інтегрують інформацію за такими рубриками: біографія, бібліографія праць педагога, бібліографія публікацій про життя та діяльність, повнотекстові твори, ушанування пам'яті, фотогалерея. Виконавці НД «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025, керівник — Л. Березівська) працюють над виданням «Педагоги України (друга половина XIX — початок XXI

ст.): енциклопедичний біографічний словник», де буде і стаття про Костянтина Ушинського.

Підсумовуючи, зазначимо, що з плином часу творчість К. Ушинського не втрачає значення й ваги, є невичерпним джерелом для розв'язання важливих питань освіти та виховання дітей і молоді, привертає увагу дослідників із різних країн світу. А втім, у контексті дерусифікації культурної спадщини виникає потреба нового прочитання або осмислення праць педагога. Постає питання: чи можемо ми пропагувати видання мовою країни-терористки, а особливо під час героїчної боротьби українського народу з російським агресором? Вважаю, що перед нами — дослідниками — постає завдання підготувати українською мовою нову збірку вибраних найвагоміших творів педагога як складника української гуманітаристики. Водночас ми маємо ввести до глобального наративу постать Костянтина Ушинського як видатного сина українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л.Д. Антропоцентризм — провідна ідея творчості основоположника наукової вітчизняної педагогіки К.Д. Ушинського. Вісн. Черніг. нац. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. 2013. Вип. 110. С. 12–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_110_6 (дата звернення: 04.02.2023).
2. Березівська Л. Д. К.Д. Ушинський про реформування освіти. Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. 2008. Вип. 56. С. 25–29. URL: <https://tinyurl.com/mszbc6d> (дата звернення: 07.02.2023).
3. Ідеї К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991–2009 рр.: (до 185-річчя від дня народж.): біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського та ін.; упоряд.: А.М. Доркену, І.О. Іванова, Т.В. Лога; авт. вступ. ст. Л.Д. Березівська; наук. ред.: П.І. Рогова, А.М. Доркену; бібліогр. ред. І.О. Іванова; наук. консультанти: О.В. Сухомлинська, О.Я. Чебикін; рецензенти: Л.Д. Березівська, О.М. Яценко. Одеса, 2010. 124 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/index_11_3.pdf (дата звернення: 04.02.2023).